

DIHOTOMIJE I OSTALE PODMUKLE PODELE

(Nenad Jovanović: *Klase*, Narodna biblioteka „Stefan Prvovenčani“, Kraljevo, 2018)

Kako klasifikovati svet, kako ga razdvojiti u jeziku, u logici jezika, a kako opet u tim podelama nečemu pripadati? Nije li na dva dela podeljena Jovanovićeva pesnička zbirka tek odraz jedine podele koja se ponavlja, jedinog sistema zasnovanog na logici binarnih opozicija, čijim ukidanjem se osipa i svet koji ih proizvodi, te tako ostaje poslednji bastion lažljive garancije održivosti tog univerzuma? Nije li ova knjiga odjek diskursa podela kapitalističkog sveta, nemogućih i protivrečnih, u odsustvu reda? Najzad, kako objasniti da su sve naše dihotomije uzaludne i da se svet ne može razvrstati ma koliko se delio – jer *tačnost i greška polažu pravo na isti prostor* („Krv“)?

Od podele u pesmi kojom počinje zbirka, one prve, biblijske, nastale još u Nojevom kovčegu, podsetimo se, predviđenom za spas – *zna se / tačno koja je luk jela a koja ga je mirisala* (***) – preko podele između neartikulisanih krikova i osvajanja jezika – *Znaš i sam da jedna klasa vrisne kao tinejdžerka / za vreme horora u bioskopu pod otvorenim nebom / kad druga klasa ovlada njenim jezikom* („Jezik“), sve pesme Jovanovićeve zbirke obigravaju oko (ne)mogućih razvrstavanja i pokušaja hvatanja poretka u haosu sveta (i) jezika, u prelazima od univerzalnog, opštevažećeg, čak metafizičkog i ontološkog, do ličnog i intimnog.

Podeljen svet je sigurno mesto, jer ropstvo i sloboda su svedjedno relativni pojmovi – *prvo je neretko guilty pleasure / a drugo innocent pain* („Mortimer“) – ali je on urušen budući da [...] *postoje stvari / koje se kategorizaciji opiru* („Postojanje“) i da postoje mesta gde ne funkcioniše logika dijalektike. Velike dihotomije – dan i noć, koren i krošnja, crna i bela šahovska polja, med i Hristos („Postojanje“), zlato (koje je) *out*, a srebro (koje je) *in* („Rosa cocimiento!“), zora i suton, svet i antisvet („Određen pokret“) – podmukle su podele koje su „sigurnost“ sveta čuvalе dok su je istovremeno potpuno devalvirale, te se i autor poigrava njome razvrstavajući pesme u dva neimenovana dela (ciklusa?), koji uspostavljaju dijalektiku opšteg i ličnog, mada ni ona nije u potpunosti održiva. I ta podele je, kao i sve druge, poljuljana, a na toj urušenosti počiva logika našeg kapitalističkog poretka:

*uništena je dihotomija između tvrdog i mekog
radnih i neradnih dana zarade potrošnje
ipak odbijam da proizvođača testere
reklamiram bez novčane kompenzacije*

*proizvođača svakodnevlja difuznog svetla eto neću
premda raspolučen između želje da oglovim pre nego
što konji nauče jezik i želje da čujem*

*šta bi na sve ovo imali da kažu oni
(„Posao“)*

Kako bi predstavio osipanje sveta i deoba, Jovanović koristi i folklornu formu razbrajalice, često i same zasnovane na binarnim opozicijama, i onda niže (ne)važne dihotomije čijim se raspadom i svet dezintegriše. Upotrebom folklornog obrasca stvara se kontekst ludičke neozbiljnosti i ironičnog vrhunca besmislenosti podela:

*Centar za transfuziju i Centar
za transcendentalnu meditaciju,
med i mleko, žuč i med,
NJegoš i njištanje [...]
(„Razbrajalica“)*

„Razbrajalica“ završava geografskom, ali i kulturološkom kontekstualizacijom, odnosno karakterističnim uposebljavanjem – *Sunce i kiša i govno na / kiši: Srbija*, a krajnja tačka ukiđanja dihotomija je tamo gde se dodiruju i preklapaju fizičko i metafizičko, jer u kapitalističkom svetu nije više bitno ko je đavo, a ko krst, ukoliko je profit ostvaren („Krv“).

Koncept logike, razoren na planu jezika, našao je svoj izraz u asocijativnom pisanju lišenom potpune samokontrole svesti, u kojem dolazi do kalamburskog izneveravanja ovestalih i poznatih jezičkih spojeva (iz religije, folklora, književnosti, kulture, filozofije):

*teza, antiteza, kabeza;
klaker, ego i svjati duh,
iliti superego s onoga svijeta
(„Postojanje“)*

Posebno ukidanje logike i gubljenje smisla uzročno-posledičnih veza krije se iza aktivnosti koje savremeni čovek po automatizmu izvodi ili ne izvodi, nemajući nijedan razlog zašto baš tako čini:

*Besmisleno je koristiti peščani sat pri
kuvanju kelja. Peščani
sat treba koristiti pri kuvanju karfiola.
(„Dihotomije“)*

Ova pesma je cela satkana od alogičnih zahteva, odnosno ničim neobrazloženih niti uopšte obrazloživih podela na ono što treba ili ne treba raditi, a koje čovek prećutno prihvata, pokušavajući da tako hoda po logici reda koji ne može da razume, ali u kojem je još uvek siguran.

Raskorak u logici sveta odražava se i kroz poremećenu logiku jezika, što je i poetički osvešćen momenat – *opažanje i jezik razdvojiše se kao Stanlio i Olio / sa smrću ovog potonjeg („Svetlo trajanje“)*. Pitanje je šta je jezik kadar uopšte da označi i klasifikuje budući da u sebi gaji nerazrešive protivrečnosti – *Kad kažem „plava“, mislim na žutu („Aktuelnosti“)*. Ali upravo takav on konstituiše svet, dok je svaka izmena jezika istovremeno i promena sveta:

U nepoznatom svetu, naime, „smrt“ će značiti nešto
što danas ne znači. Videćemo je kako,
prevedena s idealističkog na materijalistički jezik
(dakle žedna preko vode),
stoji na obali i odlučuje da li da korakne napred
i zauvek zapliva ili ostane
nepokretna. Zauvek.
(„Prevod“)

U tuđem jeziku se otuda ne može umreti – umesto blede smrti ionako dolazi njena „rumena dvojnica“ da ispostavi račun za životni ceh, tražeći za to bakšiš („Klasni odnosi“) – već jedino u svom, pošto jedino on čuva identifikacijsku prošlost: *Ostao sam bez jezičke energije („Majuško“)*, a sistem u kojem smo usvojili značenja se teško može promeniti: *Hoćemo li ikada više pojmiti „mi“ na način nepoveziv / sa Zamjatinovom i drugim distopijama? („Mi“)*.

Alogično povezivanje pojmova gotovo da prati obrazac nadrealističkog tipa asocijativnosti i automatskog pisanja, što se najeksplicitnije može videti u pesmama „Grad“ i „Spanać“, koje jedine ne poštuju sintaksičko pravilo započinjanja rečenice velikim slovom i neguju redukovanu interpunkciju. Međutim, posebno izneveravanje logike Jovanović sprovodi kroz specifičnu upotrebu govornih idioma ili nekih ustaljenih jezičkih spojeva, izraza i poređenja ili izreka:

[...] dok preko
Save pliva patka sa onomatopejom umesto sa pismom i
kome stoji: „Jedino tautologije
nisu tautologije [...]“
(„Aktuelnosti“);

Dan je glup kao noć
(„Krv“);

sve će pozlatiti krompirova zlatica
(„Krompir“).

Stegnuta emocionalnost u *Klasama* popušta jedino pred naletom ovakve ili mnogo jače ironije koja ide put sarkazma. Ona obuzima sve vrednosne osnove, sve stubove na kojima leži održivost sistema, te se otuda savršeno uklapa u koncept raspada sveta i aksiološkog poretka, kao u pesmi „Vladimir Holan“:

*Vrteo si se oko mene, svete:
izgubio ravnotežu; pao; pukao.
.....
[...] Mišu, mačko, baba i deda:
batalite čupanje i latite se nečega od*

*čega se živi. Na primer,
prevođenja poezije sa češkog.*

Takva ironija se može preplitati i sa blasfemičnim odnosom prema religioznom sadržaju:

*Znači li to što aksiomi tonu u papir kao ekseri u
Hrista da je papir dubok ili pak*

*da je Hristos plitak?
(„Kupus”)*

Ironični potencijal dostiže svoj zenit u pesmi „Beograd – Sumatra – Beograd”. Beograd je ovde detronizovani apsolut Miloša Crnjanskog – *jedini grad na svetu koji trune brzinom svojih žitelja*, izgubljen u tranziciji, kojem pesnički subjekt vrhunskim cinizmom poručuje:

*Porasti, međutim. Bilo
u ime korala ili u ime trešanja
(stopedes dindži kilo).*

Jedna od upečatljivijih pesama o klasnoj podeli koja samu sebe ukida je pesma „Mortimer”. Visina nagrade za onog ko pronađe nestalog kućnog ljubimca, afričkog tvora, povećava se, te se njegovom traženju priključuje sve veći broj ljudi. Kako ulog raste, tako se više ljudi u trku uključe, čime se klasne podele među njima niveliraju i brišu. Dovoljno veliki ulog može ukinuti razlike među svim ljudima, među svim klasama, dok pojedinci bez pitanja tragaju za životinjom koju je možda i nemoguće naći (*nikome od njih ne pada na pamet mogućnost da je tvor / odavno seo u avion i / vratio se u Afriku*), pa tako i sami dobrovoljno postaju žrtve sistema koji ih uvlači u svoj mehanizam. Ta široka slika našeg vrednosnog i klasnog poretka slika je kapitalističkog društva gde je novac merilo života, a sve usmereno samo ka postizanju većeg profita – *Ekonomija je preuzela brigu o prostoru* – i teško da nešto ostaje *izvan odnosa ponude i potražnje („Adore”)*. Iako „Međa” može daleko da referiše na Dučićevu istoimenu pesmu sa pitanjem – *Ko čeka na međi?* – Jovanovićev pesnički subjekt, mimo bilo kakvog religioznog pitanja, započinje klasnu borbu protiv Boga.

Ova pesnička knjiga nam, na kraju, kaže da se manemo ideje da je čitati jednom dovoljno, da se prepustimo ironičnom kovitlacu koji vodi alogičnom linijom jezika/sveta, da zaboravimo na udobnost narativnosti i pitomost lirske emocionalnosti, da se naviknemo na

spoticanje o poznate jezičke spojeve u novim kontekstima, da dozvolimo lucidnim pesničkim igrarijama i humoru neoavangardnog jezičkog komešanja da obuzme um, te da zadovoljstvo tražimo u prepoznatljivosti ideje da se veštačke podele umnožavaju, dihotomije kvantitativno uvećavaju, a da je nedeljivi i nesvrstani ostatak taj koji boli i remeti logiku sistema. Čitati *Klase* znači i povremeno se smeјati ljudskoj naivnosti koju ovo doba ume rđavo da iskoristi.